

**ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПУ РІВНОПРАВНОСТІ
ТА САМОВИЗНАЧЕННЯ НАЦІЙ І НАРОДІВ ТА ПРИНЦИПУ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ДЕРЖАВ**

Проблема співвідношення принципу рівноправності та самовизначення націй і народів з принципом територіальної цілісності є однією з найбільш спірних і з огляду на реалії сьогодення – актуальною. Адже в останні роки можна виявити загострення міжнародних і внутрішньодержавних відносин, розгортання національно – етнічних конфліктів, що супроводжуються збройними конфліктами у різних частинах світу. Тож, у наш час постає необхідність у збереженні та встановленні миру і для цього потрібно виявити зв'язок між даними основними принципами міжнародного права.

Даній темі присвятили свої роботи такі вчені, як Вельямінов Г.М., Лукашук І.І., Буханова А.С. та інші.

Територія є необхідною умовою для існування держави, тому держави приділяють багато уваги для забезпечення її цілісності. Статут ООН зобов'язує утримуватись від погрози силою чи її застосування проти територіальної цілісності держав. Заключний акт НБСЄ 1975 р. також виділив цей принцип. Крім того, багато країн закріплюють його в національному законодавстві. Так, положення частини 3 статті 2 Конституції України вказує на те, що територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою [1].

Щодо принципу рівноправності та самовизначення націй і народів, то багато вчених заперечують його існування. Так, французький професор М. Сібер називає його гіпотетичним і хибним, стверджуючи, він містить у собі зародок боротьби і руйнування держави та нації. Крім того, він вважає, що необхідно встановити вимоги, з додержанням яких у націй та народів з'явиться можливість самовизначитись [2, с. 304]. Проте спроби заперечувати наявність даного принципу суперечать положенням, викладеним у Статуті ООН 1945 р., у Декларації про надання незалежності колоніальним держав та народам від 1960 р. Заключний акт НБСЄ 1975 р. вказує, що це право народів розпоряджатися своєю долею [3]. Зміст принципу полягає у забезпеченні народам права без втручання з боку інших суб'єктів міжнародного права встановлювати свою внутрішню та зовнішню політику, політичний статус.

Широкого визнання набула думка про те, що між цими принципами є розбіжності, адже як можна одночасно дозволяти частині населення відділятися від держави і гарантувати державі те, що її територіальна цілісність буде збережена.

Проте, у Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН 1970 р. наявне важливе положення, що стосується співвідношення наведених принципів. При реалізації права на самовизначення не заохочуються дії, які мають наслідком розділення чи часткове або повне порушення територіальної цілісності суверенних і незалежних держав. Але необхідні певні умови, такі, як дотримання цими державами принципу самовизначення народів, а також, наявність уряду, що представляє весь народ, приналежний до даної території, незалежно від раси, кольору шкіри, віросповідання [4]. Таким чином міжнародне право допускає можливість здійснення територіальних змін на підставі принципу рівноправ'я та самовизначення народів. У демократичних державах право на самовизначення повинно реалізовуватися у рамках закону, так, щоб не порушувалася цілісність території держав, і тоді питання про порушення принципу територіальної цілісності не виникає.

Теза про те, що наведені принципи містять розбіжності є наслідком випадків, коли дійсно самовизначення відбувалося незаконно та використовувалось як привід до анексії територій. Проте, застосування принципу територіальної цілісності у разі самовизначення націй та народів передбачає неприпустимість втручання ззовні у цей процес, також необхідно утримуватися від того, щоб перетворювати територію, яка пов'язана з процесом самовизначення, в об'єкт воєнної окупації чи анексії. Тобто принцип територіальної цілісності не передбачає захист території держави, якщо вона втрачає свою єдність у зв'язку з внутрішніми процесами, у результаті самовизначення стосовно окремої частини її території [5, 103]. Так, розпад Радянського Союзу хоча і мав наслідком втрату цілісності та єдності його території, проте самовизначення відбулося без зовнішнього втручання і силових заходів ззовні. Також у світовій практиці є приклади мирного урегулювання самовизначення націй та народів, як-от розв'язання ольстерської проблеми, коли в 1985 році була укладена англо-ірландська угода, у якій два уряди виразили формальну згоду про те, що народ Північної Ірландії є суб'єктом самовизначення й будь-які зміни у статусі цієї держави можуть відбутися лише зі згоди більшості народу Північної Ірландії. Що ж стосується, наприклад, розпаду Югославії, то він відбувався внаслідок іноземної інтервенції, тому самовизначення Косово не відповідає вимогам міжнародного права і суперечить принципу територіальної цілісності.

Можна дійти висновку, що в дійсності реалізація націями та народами права на самовизначення не розглядається порушенням територіальної цілісності держав, у іншому випадку ставиться під сумнів саме існування міжнародного права як цілісної системи правового регулювання. Для того, щоб забезпечити це право, при цьому не допускаючи територіальних чи етнічних конфліктів, необхідно першочергово враховувати волю та інтереси сторін і дотримуватися прав людини.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/ed19960628#Text>
2. Sibert M. Traite de droit international public. 1951. P. 304.
3. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 01.08.1975. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055#Text
4. Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24.10.1970. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569#Text
5. Вельяминов Г. М. Соотношение принципов самоопределения народов и территориальной целостности, а также проблемы признания. *Государство и право*. № 10. 2010. С. 103.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Мануїлова К. В.